

Základy trestní odpovědnosti

§ 1 – 35 trestního zákona

- Odvětví veřejného práva –
- Vztah nadřazenosti a podřazenosti
- Kogentní právní normy
- Nadstavbové právní odvětví – nastupuje tam, kde nestačí primární právní úprava a sankce jiných odvětví.

Funkce trestního práva :

Ochranná

Preventivní – individuálně a generálně

Represivní – dtto

Regulativní – vymezuje podmínky TO

Základní zásady – význam

- Poznávací
- Interpretační
- Aplikační
- Pro tvorbu práva

- Obecné zásady :
- nullum crimen sine lege – zákonnosti
- Humanismu
- Přiměřenosti
- Individuální odpovědnosti
- Odpovědnosti za zavinění
- Formálního pojetí trestného činu

- Zásady speciální
- Zákazu retroaktivity v neprospěch pachatele
- Zákazu analogie v neprospěch pachatele

- Prameny trestního práva hmotného:
- Ústava, listina základních práv a svobod
- Vyhlášené a ratifikované mezinárodní smlouvy
- Trestní zákon
- Další zákony
- Amnestijní rozhodnutí presidenta republiky
- Plenární nálezy Ústavního soudu
- Podzákoné předpisy – jen tam, kde zákon výslovně zmocňuje orgány k jejich vydání – např. § 289 trestního zákona

Příslušnost trestního zákona

- Časová - § 2 a 3
- Místní – zásada teritoriality (§ 4), personality (§ 6), ochrany a universality (§ 7,8).
- Osobní – exempce v ústavních předpisech a mezinárodních smlouvách
- Extradice
- Vydávání a předávání občanů ČR do ciziny - § 10

Pojetí trestného činu

- V súčasnosti platí zásada formálneho pojetí trestného činu - § 13 odst. 1
- Dříve – formálně materiální pojetí, zohledňující společenskou nebezpečnost jako materiální znak a důvod trestnosti
- Pozůstatek v novém zákoně – zásada subsidiarity trestní represe v § 12 odst. 2 TrZ.
- Dřívější kritéria SN se nyní uplatní při stanovování druhu a výše trestu (§ 39 odst. 2)

- Skutková podstata – jediný základ trestnosti.
- Typizovaný soubor znaků trestných činů určitého druhu – věšák, kostra, na kterou jsou navěšeny jednotlivé znaky skutkové podstaty

Vnější členění skutkových podstat

- Základní, kvalifikované, privilegované
 - Popisné, odkazovací, blanketní
 - Doslovné, zužující a rozšiřující
 - Jednoduché a složené
-
- Základní SP – v prvních odstavcích, někdy ale i ve vyšších
 - Privilegované skutkové podstaty – v samostatných skutkových podstatách – např. § 142
 - Kvalifikované SP – ve vyšších odstavcích – zvoří se podle vzoru základní SP plus zvláště přitěžující okolnost

Vnitřní členění skutkových podstat

- Objekt – znaky objekt sám a předmět útoku
- Objektivní stránka – jednání, následek, příčinná souvislost, místo, čas, způsob útoku, účinek
- Subjekt – věk, přičetnost, zvláštní způsobilost pachatele
- Subjektivní stránka – zavinění, pohnutka

- Obligatorní znaky skutkové podstaty – závisí na nich trestnost u kterékoliv skutkové podstaty – k trestnosti musí být vždy prokázány
- Fakultativní znaky – trestnost na nich závisí jen u těch skutkových podstat, v nichž jsou výslovně vyjádřeny (např. § 358)

Objekt trestného činu

- Je to zájem chráněný trestním zákonem
- Obecný, skupinový, individuální, konkrétní
- Primární, sekundární

- Předmět útoku – fakultativní, osoba nebo věc jako nositel chráněného zájmu

Jednání

- Projev vůle, musí být naplněna jak volní, tak projevová složka. Vis absoluta (neodolatelné donucení) není jednáním podle trestního práva
- Konání a opomenutí – jsou postaveny naroveň, opomenutí definováno v § 112 TrZ
- TČ komisivní – lze je spáchat jen konáním
- TČ omisivní pravé – lze je spáchat jen opomenutím (např. neposkytnutí pomoci)
- TČ omisivní nepravé – jak konáním, tak opomenutím (např. vražda)

Příčinná souvislost

- Příčina je jev, bez něhož by další jev (následek) buď vůbec nenastal, nebo nastal, ale podstatně jiným způsobem.
- Zásada umělé izolace jevů – určuje trestněprávní souvislost mezi jednáním a trestním následkem
- Zásada gradace – stupňování – příčinné souvislosti – určuje míru příčinnosti a subjektivní podmínky přičitatelnosti následku k určitému jednání

- Místo, čas, způsob útoku – fakultativní znaky trestného činu
- Účinek – je to změna která nastoupila na předmětu útoku (např. usmrcení osoby u vraždy)

Subjekt trestného činu

- Individuální odpovědnost – fyzická osoba.
V přípravách je zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.
- Věk – TO začíná po dovršení 15. roku života – mladiství
- Po dovršení 18 let – plná trestní odpovědnost

- Nepříčetnost – definována v § 26
- Znaky – duševní porucha v době činu, způsobující úplné vymizení buď složky rozpoznávací (intelektuální), volní (ovládací) nebo obou.
- Zmenšená příčetnost – definice v § 27 – má význam pro trestání

- Nezaviněná nepříčetnost – vylučuje TO
- Zaviněná nepříčetnost – způsobená pachatelem zaviněně požitím alkoholu nebo jiné omamné látky.

3 druhy actio libera in causa

- Dolosa – odpovědnost za úmyslný poruchový trestný čin
- Culposa – odpovědnost za nedbalostní trestný čin
- Třetí typ – odpovědnost za tzv. Rauschdelikt podle § 360 TrZ

Zavinění

- Vnitřní subjektivní vztah pachatele ke svému činu, kombinují se složky volní a vědomostní.
- Úmysl přímý - § 15/1a TrZ
- Úmysl nepřímý - § 15/1b TrZ
- Nedbalost vědomá - § 16/1a TrZ
- Nedbalost nevědomá - § 16/1B TrZ
- Nedbalost hrubá – platí pro obě předcházející formy nedbalosti - § 16 odst. 2 TrZ

- § 13 odst. 2 TrZ – není-li ve skutkové podstatě uvedena forma a druh zavinění, pak platí, že trestná je jen úmyslná forma
- Opak platí pro okolnosti zvláště přitěžující
- § 17 TrZ

Omyly

- Omyl je neshoda reality s představou, kterou si o ní tvoří poznávající subjekt – pachatel.
- Omyl právní – o trestnosti
- Omyl skutkový – o skutečnosti podřaditelné pod skutkovou podstatu
- Omyl pozitivní – o existenci trestnosti, trestní skutečnosti
- Omyl negativní – o neexistenci trestnosti, trestní skutečnosti

- Omyl právní pozitivní – subjekt se domnívá, že jeho jednání je trestné, schází ale formální znak trestnosti
- Omyl právní negativní – pachatel se domnívá, že jeho jednání není trestné. Pokud se takto mýlí v trestních předpisech nebo v mimotrestních předpisech, na které trestní zákon přímo odkazuje, uplatní se ustanovení § 19 TrZ.

- Omyl skutkový pozitivní – pachatel se domnívá, že existuje okolnost podřaditelná pod skutkovou podstatu – postih za nezpůsobilý pokus trestného činu
- Omyl skutkový negativní – opak – vylučuje se postih za vědomostní formy zavinění, není vyloučena nevědomá nedbalost.

Zvláštní případy skutkového omylu

- Omyl v předmětu útoku – pachatel chce usmrtit osobu A, od počátku ale zaútočí na osobu B – postih za dokonanou vraždu osoby B
- Omyl v příčinné souvislosti – aberace –
- Pachatel chce usmrtit osobu A, zaútočí proti ní, ale následek nastane u osoby jiné – souběh pokusu vůči A s dokonáním trestným činem vůči osobě B
- Omyl v příčinné souvislosti – solus generalis – pachatel chce usmrtit osobu A, také ji usmrtí, ale jiným způsobem, než předpokládal – přichází v úvahu postih podobný jako u aberace

Vývojová stadia trestného činu

- Příprava - § 20. trestná jen vůči zvlášt' závažným zločinům, pokud je to v nejvyšším odstavci příslušné skutkové podstaty uvedeno.
- Směřuje k dokonání činu nepřímo
- Je možná jen k úmyslným trestným činům
- Typické formy přípravného jednání jsou uvedeny v § 20/1 TrZ

- Pokus - § 21.
- K dokonání trestného činu směřuje bezprostředně
- Je trestný ve vztahu ke všem úmyslným trestným činům
- Pokus ukončený a neukončený
- Pokus způsobilý a nezpůsobilý
- Pokus kvalifikovaný (§ 21 odst. 5)

- Dokonání trestného činu – pachatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty
- Dokončení TČ – pachatel realizoval vše, co zamýšlel.
- TČ předčasně dokonané – dokončení následuje až po právním dokonání – např. § 173 TrZ

Trestná součinnost

- Na jednom trestném činu se účastní více osob různými způsoby.
- Spolupachatelství
- Účastenství
- Spolčení
- Srocení
- Zločinecká organizace
- Zvláštní případy součinnosti - § 364 až 368 TrZ
- Zdánlivá součinnost – nepřímé pachatelství, souběžné a následné pachatelství

Spolupachatelství

- § 23 trestního zákona
- Úmyslné jednání
- Úmysl jednat společně
- Společné jednání v jedné ze tří forem

Účastenství

- § 24
- K úmyslným trestným činům, možné jen v úmyslné formě
- Organizátorství – plánování, řízení, zosnování trestného činu („šedé eminence“)
- Návod – úmyslné vzbuzení v jiném úmyslu spáchat určitý úmyslný trestný čin, a to různými způsoby
- Pomoc – umožnění nebo usnadnění jinému spáchání trestného činu. Jednotlivé formy jednání příkladmo uvedeny v § 24 odst. 1/c TrZ

Zdánlivé součinnost

- Nepřímé pachatelství - § 22 odst. 2 TrZ – využití trestně neodpovědné osoby
- Souběžné pachatelství – na rozdíl od spolupachatelství zde schází některý z jeho znaků
- Následné pachatelství – pachatel využije situace vytvořené pachatelem jiného trestného činu

Organizovaná zločinecká skupina

- Definice v § 129 TrZ
- Nejzávažnější forma součinnosti – nutno odlišovat od tzv. organizované skupiny uváděné někdy jako zvláště přitěžující okolnost ve vyšších odstavcích
- Zvláštní ustanovení o trestání (§ 108) i ve zvláštní části trestního zákona (§ 361 až 363).

Formy mnohosti trestné činnosti

- Jeden pachatel naplní skutkové podstaty více trestných činů. Dvě formy –
- Souběh – pachatel spáchá další trestný čin předtím, než je vyhlášen rozsudek za jiný jeho trestný čin.
- Pravidlo – čin je třeba postihnout podle všech skutkových skutkových podstat, jejichž znaky naplňuje.
- Souběh jednočinný a vícečinný
- Souběh stejnorodý a nestejnorodý
- Souběh zdánlivý – např. faktická konsumpce, pokračování v trestném činu, vztah speciality a subsidiarity. Pachatel zde bude postižen jen za jeden trestný čin

Recidiva

- Pachatel spáchá další trestný čin po právní moci rozsudku za předcházející trestný čin.
- Recidiva stejnorodá a nestejnorodá
- Recidiva časově omezená a neomezená.
- Recidiva jako obecná přitěžující okolnost podle § 42 písm. p) TrZ
- Recidiva jako zvláště přitěžující okolnost
- Závažná recidiva ve smyslu § 59 TrZ

Okolnosti vylučující protiprávnost

- Uvedené v zákoně:
 - Krajní nouze
 - Nutná obrana
 - Oprávněné užití zbraně
 - Svolení poškozeného
 - Přípustné riziko

- Výslovně v zákoně neuvedené:
 - Výkon práva, výkon povinnosti
 - Lékařský zákrok
 - Zadržení
 - Plnění závazného rozkazu

Nutná obrana

- Protiprávní útok
- Přímou hrozící nebo trvajícím útok
- Reálný útok
- Útok na zájmy chráněné trestním zákonem
- Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku

- Protiprávní útok – ne proti dalším OVP, nemusí patrně být zavinění, problematika obrany před útoky ÚO
- Společensky nebezpečný - i proti útokům dětí a šílenců
- Jednání útočné – komisívní i omisívní
- NO u přestupků a málo nebezpečných jednání
- Vyprovokovaný útok

- Více osob, zvířata
- Okruh chráněných společenských zájmů
- Pomoc v NO obránci
- Přímou hrozící a trvajícím útok – možnost využít nauku o vývojových stádiích TČ
- Reálnost útoku – putativní nutná obrana
- Subjektivní zaměření na ochranu zájmů

- Přiměřenost obrany a útoku
- Dříve – povaha a nebezpečnost Ú a O
- Nyní – způsob
- Které okolnosti lze podřadit? Objektivní, ale např. bez hodnocení výše škody
- Obrana proti nepatrně nebezpečným útokům – extrémní nepoměr
- Kvantitativní vyjádření

- Překročení mezí NO
- Extenzivní exces – časový
- Intenzivní exces – v poměru Ú a O
- Překročení hranic – musí být zaviněno alespoň nedbalostně
- Trestání překročení – více variant u trestání, ale i např. § 141, 146 aj. ve zvláštní části

Krajní nouze

- Přímou hrozící nebo trvající nebezpečí
- Nebezpečí není možno odvrátit jinak
- Způsobený následek nesmí být zřejmě stejný nebo závažnější než ten, který hrozil
- Určité osoby jsou povinny nebezpečí snášet

- Shoda NO a KN:
- Vyloučení SN, tedy prospěšnost
- Může se takto odvracet i protiprávní útok
- Shodný motiv jednání
- Vylučují se navzájem
- Jsou právem, ne povinností

- Rozdíly mezi NO a KN:
- Nebezpečí versus útok
- Subsidiarita
- Proporcionalita
- Zaměření jednajícího – u NO proti útočníkovi, u KN proti komukoliv jinému

Oprávněné použití zbraně

- Použití zbraně podle mimotrestních předpisů, upravujících použití zbraně určitými skupinami osob jednajícími ve společenském zájmu, které jsou oprávněny držet a užit zbraň
- (vojáci, policisté, celníci, justiční stráž, obecní policie, příslušníci Vězeňské služby, příslušníci BIS)
- Pojem zbraně vymezují tyto speciální předpisy, nelze užit širšího pojmu podle § 118 TrZ

Svolení poškozeného

- Ve vztahu k zájmům, které má poškozený ve své dispozici (nikoliv poškození života nebo zdraví)
- Vážnost, dobrovolnost, určitost, srozumitelnost souhlasu jakožto právního úkonu poškozeného
- Je-li svolení dáno po činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že poškozený by jinak souhlas udělil vzhledem k okolnostem případu a ke svým poměrům.

Přípustné riziko

- Soulad s dosaženým stavem poznání
- optimální informovanost
- Zvláštní subjekt
- Postup v souladu s dosaženým stavem poznání
- Společenský prospěch
- Subsidiarita jednání
- Určitý poměr mezi ziskem a ztrátou
- Souhlas s poškozením života nebo zdraví daný příslušným poškozením
- Soulad s právními předpisy, veřejným zájmem, zásadami lidskosti a dobrými mravy

Zadržení – hmotněprávní důsledky

- Podmínky podobné jako u nutné obrany.
- Rozdíly:
- Účelem je zajištění osoby zadrženého pro potřeby trestního řízení
- Zadržet je možno i po ukončení útoku
- Zákaz usmrcení zadržovaného

Okolnosti způsobující zánik trestnosti

- Účinná lítost
- Promlčení
- Milost ve formě abolice
- Smrt pachatele

Účinná lítost

- § 33 TrZ
- Jen ve vztahu ke zde uvedeným trestným činům
- Zamezení nebo napravení škodlivého následku
- učinění o trestném činu oznámení, kdy následku mohlo být ještě zabráněno
- Dobrovolnost

- Zvláštní případy účinné lítosti:
- § 197, 242, 363

Promlčení

- Promlčecí doby od 3 do 20 let
- Stavení promlčení – po určitou dobu promlčecí doba neběží, po odpadnutí překážky běh pokračuje
- Přerušování promlčení – nástupem rozhodné skutečnosti se dosud proběhlá promlčecí doba anulují a počíná běžet znovu od počátku.
- Vyloučení z promlčení - § 35

Zásady ukládání trestů

- Zákonnost
- Přiměřenost
- Individualizace trestání
- Humánnost trestání
- Inkompatibilita některých druhů trestů
- Jednota represe a výchovy
- Personalita trestů

Katalog trestů

- Trest odnětí svobody – podmíněný, nepodmíněný, výjimečný
- Domácí vězení
- Obecně prospěšné práce
- Propadnutí majetku
- Peněžitý trest
- Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- Zákaz činnosti
- Zákaz pobytu zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce
- Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání
- Ztráta vojenské hodnosti
- vyhoštění

Účel trestu

- V novém trestním zákoně není definován
- Ochrana společnosti – hlavní účel
- Výchova a převýchova pachatele
- Výchova, převýchova a odstrašení jiných občanů
- Izolace pachatele od společnosti

NEPO trest odnětí svobody

- Sazba až do 20 let
- Mimořádný trest – od 20 do 30 let nebo odnětí svobody na doživotí
- Vykonává se ve věznicích s:
 - S dohledem
 - S dozorem
 - S ostrahou
 - Se zvýšenou ostrahou

Podmíněný trest odnětí svobody

- Lze podmíněně odložit TOS až na 3 léta
- Zkušební doba 1 až 5 let
- Je možno vyslovit podmíněný TOS s dohledem – viz §§ 49 až 51

- Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody:
 - U závažné recidivy - § 59
 - U pachatelů trestných činů spáchaných ve prospěch organizované zločinecké skupiny - § 108
-
- Mimořádné snížení TOS:
 - § 58
 - U mladistvých podle zákona 218/2003 Sb.

Ochranná opatření

- Ochranné léčení
- Zabrání věci
- Ochranná výchova
- detence